

АНТИЧНІ МОТИВИ У ПОЕЗІЇ МАКСИМА РИЛЬСЬКОГО 1920-Х РР.

У статті аналізується рання лірика М.Рильського, зокрема простежується вплив античної культури на творчість поета. Звертається увага на художні засоби та стильові особливості поезії. Простежуються характерні ознаки образотворення поета.

Ключові слова: античність, образ, мотив.

М.Рильський часто звертається до античних мотивів, його зачаровує античність. Міфологічні образи поєднують різні культурно-історичні реалії, несуть вагоме філософсько-смісьове навантаження. Античний світ для нього, за словами Л.Таран, – це «еквівалент духовної свободи, своєрідна форма вияву життєлюбства» [1, 108].

У поезії «Як Одиссей, натомлений блуканням» поет порівнює себе з героєм Гомера (тут є своєрідне обрамлення: поет на початку твору порівнює себе з Одисеем, а в кінці хоче, щоб його розбудила Навсікая), але якщо Одиссея виснажила довготривала подорож, то поет – «стомлений життям» [2, 116]. Так само, як і Одиссей, він ліг спочити, зарившись в листя. Поет порівнює себе з Одисеем тому, що після життєвих бур він відчувається як мандрівник, якому довелося зазнати чимало пригод, аж поки він дістався додому. Він забув про життєву суєту, віддавшись мріям про прекрасну Навсікаю, підсвідомо фіксуючи відповідні його настрою зміни у природі.

Ремінісценції в поезії «Плещуть на вогкому березі води» («Гомерове море», «Наш Одиссей») показують, що сила людського генія нетлінна. Своєрідність античності він вносить у сучасність, яка від цього стає привабливішою, тому що ореол милої серцю поета давнини облагороджує її. Не забуває поет і про закон співвідношення цілого і частини (океан і річка). В останній строфі поет переноситься в казку: «Може, де й справді на світі живуть лотофаги щасливі...» [2, 149]. Але водночас він абстрагується від казки і сприймає її як реальність, хай і уявну, від якої поет перекидає місток до знаного йому світу:

Може, ці зорі, що ясно одбилися в ясному заливі, –
Зевсові очі, що дивляться в очі Європи? [2, 149].

М.Рильський розуміє мистецтво як втілення «недремної і невідчужливої совісті» [3, 120], а поезія наближає людину до стану катарсису. Муза (поезія) дозволяє поету піднятися над житейськими негараздами і оглянути світ з височини творчого злету зірким і незамуленим дріб'язком оком, наділивши поета дорогоцінною здатністю бачити і відокремлювати головне від другорядного, глибинне від поверхового. М.Рильський у поезії «До Музи» говорить про колосальну творчу силу мистецтва:

У строгих лініях одежі,
В суворім профілі лиця
Є натяк на страшні пожежі,
Що палять царства і серця [2, 166].

М.Рильський найбільшим щастям вважає служіння Музі, яка для нього є втіленням не лише суворості, але й ніжності і ласкавості, яка відігриває серце поета і вказує йому правильний шлях творчого прямування.

У збірці «Синя далечінь» античність виразно відлунує у поезіях «Несіть богам дари!», «Нашу шлюбну постелю вквітчали троянди пахучі», «Грім одгримів і солодкою млостю спокою», «У теплі дні збирання винограду», «Діана», «В освяченім гаю, де зеленіє лавр». Античність для поета є тлом сьогочасних переживань. Л.Таран стверджує: «Античність – своєрідне психологічне забороло для поета» [1, 110]. М.Зеров вважає, що М.Рильського в цих поезіях приваблює «радість існування, весна людськості і світле небо Еллади» [4, 553]. Л.Новиченко відзначає, що у віршах поета, перейнятих духом античності, вже немає канону (наприклад, на відміну від традиції в російській літературі ХІХ ст.), він зумів уникнути «мармурової холодності» [3, 134]. М.Рильський переніс життєрадісне еллінське світовідчуження в сучасність.

У поезії «Несіть богам дари» передано щастя від повноти буття юної душі, що творить молитву самому життю. М.Рильський дивиться на світ з античною ясністю і вловлює різноманітні відтінки кольорів, звуків, запахів. Звичайні речі він гранично поетизує, підкреслюючи розмаїтість життя: «прозорий мед», який «пахне гречкою і теплими дощами», «золотий ячмінь», «достиглі

яблука», «виноград міцний», «темна мідь», «короп золотий в глибинах чистих вод» [2, 168], його п'янить розлита в повітрі «творча, блаженна нестями».

Поетія «Нашу шлюбну постелю вквітчали троянди пахучі» представляє давньогрецький жанр епіталами, весільної пісні. Поет прославляє почуття любові, якому надає античного колориту, естетично підносить його: земне кохання, чисте і прекрасне, асоціюється із п'яним запахом троянд і благословенням Кіпріди.

Ліричний герой в поезії «Грім одгримів...» милується «солодкою млостю спокою», яка йде від «цвіту вишень і від сирій землі». Любов і природа надихають ліричного героя:

Грім одгримів, соловей заспівав, заіржали
Коні в далекій імлі. Щастю нема берегів... [2, 169].

Почуття щастя перетворює світ – ліричному героєві вже уявляються небожителі Пан і Діоніс, але для нього, чия душа вщерть наповнена коханням, найкращою богинею є Кіпріда. Вона може бути підступною і зрадливою, та любов переважає все.

Вірш «У теплі дні збирання винограду» – це гімн життю і молодості, що відображає шукання юної душі, яка прагне до щастя, радості і любові. У поезії втілюється своєрідний спогад про зустріч мандрівника Одисея і прекрасної Навсікаї.

В усіх поезіях про кохання поет прекрасно поєднав гармонію і щирість почуттів, возвеличив людину, показав високі людські поривання. Ю.Лавріненко справедливо сказав про поета: «Він усі речі міряв мірилом краси і любові – і тому рідко помилявся» [5, 648].

В сонеті «Діана» М.Рильський, ідучи за античним міфом, зобразив неприступну богиню місяця і полювання в той момент, коли вона спіткала в лісі свого коханого Ендіміона. Охоплена нестримним почуттям, Діана схиляється над сплячим красенем, але промені сонця розвіюють чари ночі і породжують сором за відвертість. Поет переконаний, що щирість можлива лише за певних умов, а саме коли душа перебуває наодинці з собою, ніщо не обмежує її свободи:

Так я в час творчості нічого не таю, –
Але як день прийде і день мене покличе,
Я стілос кинувши до молота стаю [2, 170].

Стілос – творчість – покликання, самовираження. Поет розрізняє поняття творчості і щоденної недуховної роботи. Л.Таран в цій поезії помітила перші ознаки роздвоєння душі поета: «Є співіснування праці рутинної, своєрідної «панщини» заради хліба щоденного і душевної самовіддачі в слові...» [6, 93].

М.Рильський звертається до мотиву метаморфоз у поезії «В освяченім гаю, де зеленіє лавр...». Поет володіє чудовою здатністю бачити те, що невидиме для інших. Л.Талалай відзначав: «Рильський як ніхто в нашій поезії ХХ віку володів гармонійністю і внутрішньою довершеністю» [7, 163]. Адже він хоче лише вирізати «комиш сухий / Для нової цівниці» [2, 171], а бачить «Дафни тінь», лавр «дзвінкого кентавра». Поет вільно мандрує крізь товщу віків – той же кентавр вчить його розпізнавати трави. Ті трави мають дивовижну силу впливати на поведінку і почуття людей. Рильський поринає в античність не лише для того, щоб помилуватися близькими серцю образами і картинами. Він надає античності нового життя в сучасності. Античність в нього є символом повноти і радості життя. Про ті ж міфічні трави поет говорить:

А я їх всі мину, байдужий і німий:
Не хочу гніватись, любитись чи кориться [2, 171].

Поет хоче залишитися абсолютно вільним – не накидати на свою душу жодних кайданів і просто працювати. Деякі дослідники виокремлюють специфічні риси творчості поета. Про вірші античного циклу С.Крижанівський писав, що в «неокласицизмі Рильського справді багато романтичних елементів» [8, 16].

У сонеті «Олександрія» М.Рильський відтворює мотив повісті про Александра Македонського для того, щоб утвердити думку про марність неситимих завоювань. Зрештою прагнення підкорити весь світ не здатне продовжити людського життя. Олександр Македонський пішов «Туди, де ждала братня тінь Ахілла» [2, 179]. Марними (в тому розумінні, що кінець земного життя завжди один і той же) видаються науки і мудрість («Гомера вчив», «тайни зір читав»), мистецтво (він був «До срібнолукого подібний Феба»). Усі його знання загинули разом з ним, а завойований ним світ перестав для нього існувати після його смерті.

До мотиву з «Енеїди» звертається поет у сонеті «Анхізів син, вклонившись богині», зокрема осмислює той епізод, коли Еней збирався у подорож, щоб заснувати нову державу. Але Гера не хотіла цього допустити, тому що Паріс присудив золоте яблуко не їй, а Афродіті. Та Афродіта прохатиме Зевса про допомогу, і той напроорокує Енею вдале здійснення його місії, та це буде пізніше, а поки що «Гойдалися троянські кораблі, / І ряд очей, прихильних і ворожих, / На них дивився із чертогів божих» [2, 222]. Афродіта, вболіваючи за сина, підбадьорює і надихає його. Поет, змальовуючи богиню кохання, підкреслює її ніжність і могутність водночас:

Це ж нею дихав і сміявся світ,
Це ж їй молились зграї лебедіні.
Їй, що вродилась у прибережній піні
І що міцніша за міцний граніт [2, 222].

Про безмежну владу богині кохання мовиться в сонеті «Ні, зорянице, золотом і рубіном». Кохання – найкоштовніша цінність, поет говорить «Ще того персня майстер не зробив, / Щоб був тебе достойним, і – єдиним» [2, 222]. Так само і краса не потребує жодних прикрас – «Не треба шат золотокосим Фринам, / Щоб сивий суд чоло своє схилив» [2, 222]. Не дивно, що Паріс відмовився від мудрості і корони заради кохання.

Античність – важлива складова поетичного світу М.Рильського. Саме в античній культурі поет знаходить важливі для нього поняття рівноваги, краси і правди.

Список використаних джерел

1. Таран Л. Неокласики М.Зеров і М.Рильський / Л.Таран // Сучасність . – 1995. – №2. – С. 107-116.
2. Рильський М. Зібрання творів у двадцяти томах / М.Рильський. – Т. 1. – К: Наукова думка, 1986. – 535 с.
3. Новиченко Л. Поетичний світ Максима Рильського (1910-1941) / Л.Новиченко. – К.: Наукова думка, 1980. – 407 с.
4. Зеров М. Твори: у 2 т. / М.Зеров – К., 1990. – Т. 2. – 601с.
5. Лавріненко Ю. Внесок М.Т.Рильського у справу зближення української поезії з досягненнями мистецтва слова Західної Європи / Ю.Лавріненко // Народна творчість та етнографія. – 2000. – №2-3. – С.90-94.
6. Таран Л. Стило і молот: Роздуми над монографією Л.Новиченка “Поетичний світ М.Рильського”. Книга друга: 1941-1964 / Л.Таран // Вітчизна. – №3-4. – С. 135-139.
7. Талалай Л. Уроки Максима Рильського / Л.Талалай // Березіль. – 2001. – №5-6. – С. 162-171.
8. Крижанівський С.А. Максим Рильський. П'ятдесят років творчої діяльності / С.А. Крижанівський. – К: Державне видавництво художньої літератури, 1960. – 237 с.

Summary. Antique motives are investigated in early lyrics by M.Rylskyi. Attention is paid to aesthetical forms and stylistic peculiarities. Characteristic traits of poet's image creation are distinguished.

Key words: antiquity, image, motive.

УДК 821.161.2:821.161.1].091

П.І. Боднарчук

ВЛАДА ЯК АНТИУТОПІЧНИЙ ВИЯВ РЕАЛЬНОСТІ ЗА ТВОРАМИ «ПРОРОК» В. ВИННИЧЕНКА ТА «ВИНАХІД ВАЛЬСА» В. НАБОКОВА

У статті досліджується антиутопія героїв п'єс («Пророк» В. Винниченка та «Винахід Вальса» В. Набокова) та їх прагнення до необмеженої влади.

Ключові слова: антиутопія, образ, інтерпретація, трансформація

У літературі тема людської особистості, що брала на себе нездійсненне завдання змінити світ, не нова. Упродовж багатьох років до неї зверталися європейські класики.

У своїх працях утопісти-філософи різних епох, намагалися дати еталон досконало вивченого суспільства, починаючи від Т. Мора і Т. Кампанелли й закінчуючи безумними планами марксистів, фашистів усяких націй – як більшовиків-ленінців, так і нацистів та інших таких же експериментаторів. «В ХХ столітті центр пророцтва та віри переходить на особистість, яка виступає суб'єктом трагедії» [3, 174]. Звідси і своєрідне бачення Пророка й земної людини, що йтиме за омріяним «месією». До святих зараховувалися новітні «месії», які заманювали знедолених і страждених людей своїми маніакальними ідеями.

Болісно і з розчаруванням шукав свій моральний та естетичний ідеал Володимир Винниченко протягом усього життя. І, врешті, остання п'єса Володимира Винниченка «Пророк» – про те, як трагічно в модернізованому суспільстві складається доля нового Месії, який намагається